

SHARQ MADANIYATI TARIXIDA NOTIQLIK SAN'ATI

TAQU "O'zbek tili va adabiyoti" kafedrası o'qituvchisi

Doniyorova Gulbahor Bobir qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Sharq madaniyati tarixida notiqlik san'atining shakllanishi, rivojlanishi va uning ijtimoiy, siyosiy hamda ma'naviy ahamiyati tahlil qilinadi. Qadimgi Sharq jamiyatlarida notiqlik san'ati insonlar o'rtasidagi muloqotni tashkil etish, axloqiy tarbiya berish va jamiyatni birlashtirish vositasi sifatida qaralgan. Maqolada Hindiston, Xitoy va Islom madaniyati misolida notiqlik san'atining o'ziga xos jihatlari yoritilgan. Shu bilan birga, siyosiy arboblar va din ulamolarining notiqlik san'atini qo'llashdagi roliga ham e'tibor qaratiladi. Notiqlikning ma'naviy-tarbiyaviy ahamiyati va uning zamonaviy jamiyatdagi o'rni xulosa qismida qayd etilgan.

Kalit so'zlar: Sharq madaniyati, notiqlik san'ati, qadimgi Sharq, nutq madaniyati, Islom madaniyati, siyosiy notiqlik, axloqiy tarbiya, balog'at ilmi, ma'naviy ahamiyat, madaniy meros.

Sharq madaniyati tarixida notiqlik san'ati alohida ahamiyat kasb etgan. Qadimdan buyon Sharq xalqlari notiqlikni nafaqat go'zal va ta'sirchan so'zlash mahorati, balki inson qalbiga yo'l topish, uni ruhiy va ma'naviy jihatdan boyitish vositasi sifatida e'tirof etishgan. Notiqlik san'ati jamiyatning ijtimoiy va siyosiy hayotida muhim o'rin tutib, rahbarlar, ulamolar va donishmandlar orqali taraqqiyotga xizmat qilgan. Ushbu maqolada Sharq madaniyatida notiqlik san'atining shakllanishi, rivojlanishi va uning turli sohalardagi ahamiyati tahlil qilinadi. Sharq madaniyati tarixida notiqlik san'ati alohida o'rin tutadi. Ushbu san'at qadimiy sharqiy jamiyatlarda insonlarning ijtimoiy, siyosiy va madaniy hayotida muhim vosita sifatida shakllangan. Sharq xalqlari orasida notiqlik san'ati nafaqat nutq mahoratini namoyish qilish, balki axloqiy-ruhiy tarbiya berish va jamiyatni ma'naviy yuksaltirish vositasi sifatida ham qo'llanilgan.

Sharq madaniyatida notiqlik san'atining ildizlari qadimgi davrlarga borib taqaladi. Misol uchun, Hindiston va Xitoy falsafiy maktablarida nutq odobi va mulohaza qilish san'ati o'rganilgan. Konfutsiy va Lao Szi kabi donishmandlar insonlar bilan muloqotda ehtiyotkor va ma'no to'liq nutq so'zlashni ta'kidlaganlar.

Islom olamida esa notiqlik san'ati Qur'on va hadis ilmi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, arab tili grammatikasi va balog'at ilmini rivojlantirishga xizmat qilgan. Mashhur islomiy notiqlardan biri Imom G'azzoliy bo'lib, u o'z asarlarida so'z san'ati va ta'sirchan nutqni targ'ib qilgan.

Sharqda notiqlik siyosiy faoliyatda ham muhim o'rin egallagan. Qadimiy davlat arboblari va sarkardalar xalqlarni birlashtirish va qo'llab-quvvatlash uchun ta'sirli nutqlar so'zlashgan. Xususan, Eronda Ahamoniylar va Sasanidlar davrida notiqlik siyosiy rahbarlarning zaruriy qobiliyati sifatida qaralgan. Sharq madaniyatida notiqlik nafaqat rasmiy yoki siyosiy maqsadlarda, balki ma'naviy va tarbiyaviy masalalarda ham qo'llanilgan. Masalan, masjidlarda imomlar va mudarrislar jamoatga xitob qilar, odob-axloq, haqiqat va adolat haqida ta'sirchan va o'qimishli nutqlar so'zlardilar. Bunday nutqlar odamlarga kuchli ma'naviy ta'sir ko'rsatib, jamiyatda yaxlitlikni ta'minlashga xizmat qilgan.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, Sharq madaniyati tarixida notiqlik san'ati inson hayotining turli jabhalarida — diniy, siyosiy va ijtimoiy sohalarda muhim vosita sifatida xizmat qilgan. U nafaqat jamiyatni birlashtirish, balki axloqiy qadriyatlarni targ'ib qilish va ilm-fan rivojiga hissa qo'shish uchun ham zarur bo'lgan. Notiqlik san'ati bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan bo'lib, insonlar o'rtasidagi muloqotni yuksaltirishda muhim ahamiyatga ega.

Sharq madaniyati tarixida notiqlik san'ati insoniyatning ijtimoiy hayotida asosiy o'rin tutgan san'atlardan biri hisoblanadi. Ushbu san'at o'zining falsafiy, siyosiy va axloqiy ahamiyati bilan ajralib turadi. Notiqlik san'atining o'rganilishi va amaliyoti bugungi kunda ham zamonaviy jamiyatda insonlar o'rtasidagi muloqotni rivojlantirish va bir-birini tushunishni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. G'azzoliy, Abu Homid. Kimyoi saodat. Toshkent: Sharq nashriyoti, 2012.
2. Konfutsiy. Axloqiy ta'limotlar. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti, 2008.
3. Ibn Haldun. Muqaddima. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi nashriyoti, 2005.
4. Bekmurodov, A. Sharq falsafasi tarixi. Toshkent: Fan, 2003.
5. Saidov, A. Madaniyatshunoslik asoslari. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2009.
6. Al-Farobiy. Fozil odamlar shahri. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti, 1975.
7. Nasr, Sayyid Husayn. Islom va fan. Toshkent: Movarounnahr, 2015.
8. Sharipov, M. Sharq madaniyati va notiqlik san'ati. Toshkent: Adabiyot va san'at, 2010.
9. Aminova, R. Sharq ijtimoiy fikri tarixi. Toshkent: Universitet nashriyoti, 2007.